



## **Sprejemanje z zadržkom:**

# **LGBT ljudje v Sloveniji**

(Raziskovalno poročilo)

Jasna Podreka, Rok Smrdelj, Roman Kuhar

## Slovenija na kratko

- Slovenija je homoseksualnost dekriminalizirala leta 1977.
- Diskriminacija na osnovi spolne usmerjenosti je izrecno prepovedana od leta 1994.
- Diskriminacija na osnovi spolne identitete in spolnega izraza je izrecno prepovedana od leta 2016.
- Zakonodaja, ki je vpeljala civilna partnerstva, je bila sprejeta leta 2005 in bistveno izboljšana leta 2016.
- V raziskavi Call It Hate se je 80 % slovenskih respondentov strinjalo z izjavo, da naj LGBT ljudje svobodno živijo, kakorkoli jim ustreza. Vendarle pa je prisotnih nekaj zadržkov, ko gre za transspolne ljudi.
- V povprečju so respondenti izražali višjo stopnjo empatije do heteroseksualcev kot do LGBT ljudi. Najmanj empatije so deležni LGBT ljudje, ki so bili napadeni, ko so bili pijani.
- Pripravljenost na posredovanje, kadar tujci nekoga napadejo na ulici, je visoka, še posebej, če je napadena oseba invalid.
- Več kot 60 % respondentov je prepričanih, da bi morale biti kazni za vse vrste kaznivih dejanj višje, pogosto pa ne delajo razlik med kaznivimi dejanji iz sovraštva in preostalimi kaznivimi dejanji.

# Sprejemanje z zadržkom: LGBT ljudje v Sloveniji

## 1. Uvod

V Sloveniji začetki organiziranega gejevskega in lezbičnega gibanja segajo v zgodnja osemdeseta, desetletje preden so takšna gibanja začela nastajati po drugih vzhodnoevropskih državah. Nastalo je kot del novih družbenih gibanj (npr. mirovniškega, ekološkega in feminističnega gibanja), ki so bila opozicija komunističnemu sistemu tistega časa in so nazadnje pripomogla k spremembi političnega sistema v devetdesetih.

Prvi poskusi novih družbenih gibanj, da bi uveljavili protidiskriminacijsko zakonodajo na osnovi spolne usmerjenosti, segajo v leto 1986, prva pobuda za istospolne poroke pa v leto 1989, dve leti pred razpadom Jugoslavije 1991. Čeprav nobena pobuda takrat ni bila sprejeta, sta tlakovali pot spremembam, ki so se dogajale v devetdesetih (Kuhar in Mencin 2016).

Slovenija je nekaj posebnega tudi v kontekstu razprav o izenačenju pravice do zakonske zveze. Leta 2005 je bila prva država na svetu, kjer je zakonodajo o istospolnem partnerstvu sprejela konservativna, desničarska vlada, ne pa napredna, liberalna vlada, kot je bilo to drugje po Evropi. Vendar pa je Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti (Parlament 2005) istospolnim parom podelil le zelo omejene pravice (Kuhar 2011). V naslednjih letih je slovenski parlament zakonodajo o izenačitvi pravice do zakonske zveze sprejel dvakrat, a je bila obakrat zavrnjena na referendumih, ki ju je spodbudila Katoliška cerkev s svojimi sateliti. Ti akterji so začeli širiti idejo, da tako imenovana »teorija spola« uničuje »pravo družino«, moškost, ženskost, naše otroke in prihodnost našega naroda (Kuhar in Paternotte 2017).

Čeprav sta oba referenduma za slovensko LGBT skupnost pomenila zakonodajni poraz, je javna debata, ki sta jo sprožila, kljub temu prispevala k zmanjševanju socialne distance do gejev in lezbijk: medtem ko v devetdesetih letih približno 60 % slovenskih državljanov ne bi

želelo imeti homoseksualca za soseda, je ta delež v letu 2016 padel na 28 % (Toš 2018). Vse to je leta 2016 pripeljalo tudi do sprejetja novega zakona – Zakona o partnerski zvezi (Parlament 2016a) –, ki homoseksualne in heteroseksualne pare postavlja v skoraj enak pravni položaj: istospolni pari v sklenjeni ali nesklenjeni partnerski zvezi imajo enake pravice kot poročeni pari ali pari v izvenzakonski skupnosti razen pravice do skupne posvojitve otroka (posvojitev otroka partnerja ali partnerke je dovoljena) in postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo. Kljub vsemu pa simbolna razlika obstaja: zakonska zveza je institucija, ki je rezervirana samo za heteroseksualce, partnerska zveza pa je mogoča samo za istospolne pare.

### **1.1. Politike in pravni okvir kaznivih dejanj iz sovraštva proti LGBT osebam**

»Nenaravno občevanje« med moškimi je bilo v Sloveniji dekriminalizirano leta 1977, nekaj let preden se je pojavilo gejevsko in lezbično gibanje (Takács, Kuhar & Tóth 2017). Večina protidiskriminacijske zakonodaje je bila sprejeta sredi devetdesetih. Prvi slovenski pravni akt, ki izrecno prepoveduje diskriminacija na osnovi spolne usmerjenosti, je Kazenski zakonik (Parlament 2008) iz leta 1994. Nobeden od teh protidiskriminacijskih zakonov iz devetdesetih in prvih let po 2000 pa ne omenja »spolne identitete« ali »spolnega izraza«. Leta 2016 je bil sprejet Zakon o varstvu pred diskriminacijo (Parlament 2016b), ki je prvi slovenski protidiskriminacijski zakon, ki poleg spolne usmerjenosti izrecno omenja tudi spolno identiteto in spolni izraz kot osnovo, na kateri je diskriminacija prepovedana. Poleg tega tudi 27. člen Zakona o mednarodni zaščiti (Parlament 2016c) iz leta 2016 spolno identiteto in spolni izraz prepoznava kot razlog, zaradi katerega so ljudje lahko preganjani in torej lahko v Sloveniji zaprosijo za mednarodno zaščito.

V Sloveniji ni zakona, ki bi izrecno navajal »kaznivo dejanje iz sovraštva« ali »sovražni govor«. Namesto tega slovenska zakonodaja uporablja pojem »spodbujanje k sovraštvu«. Kazenski zakonik, na primer, prepoveduje javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti (297. člen), na kar pa se sodišča le redko sklicujejo, razen v primeru napada na Café Open (glej spodaj).

Na lestvici Rainbow Europe Index (ILGA Europe, 2018a) se je Slovenija med 49 evropskimi državami uvrstila na 17. mesto z 48 % spoštovanjem človekovih pravic LGBTI ljudi. Najbolj

zaostaja na področju kaznivih dejanj iz sovraštva, pravnega prepoznavanja spola in telesne integritete ter mednarodne zaščite, kjer ima sprejete 13 %, 22 % in 33 % zakonodaje (ILGA Europe 2018b: 119).

## **1.2. Obseg kaznivih dejanj iz sovraštva proti LGBT osebam**

### **1.2.1. Raziskave o viktimizaciji**

Slovenska policija ne zbira uradnih podatkov v zvezi s kaznivimi dejanji iz sovraštva do LGBT oseb. Policija sicer beleži kazniva dejanja iz sovraštva, ne razlikuje pa med posameznimi vzroki za to sovraštvo.

Obstaja pa longitudinalna študija o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk v Sloveniji (leta 2004 je bila izvedena na vzorcu 443 samoidentificiranih gejev in lezbijk (Švab in Kuhar 2005) ter nato leta 2014 na vzorcu 1145 samoidentificiranih gejev in lezbijk (Kuhar in Švab 2014)), ki prinaša nekaj informacij o izkušnjah, povezanih s homofobnim nasiljem. Povsem v skladu z drugimi, manjšimi skupnostnimi raziskavami (Velikonja in Greif 2001, Maljevac in Magić 2016) študiji kažeta, da ima vsak drugi respondent oz. respondentka (53 % leta 2004 in 50 % leta 2014) izkušnjo s homofobnim nasiljem. V večini primerov (približno 90 %) doživijo verbalno nasilje, na primer žaljivke, 25 % jih je poročalo o fizičnem nasilju, 6 % pa o spolnem nasilju. Storiteli teh dejanj so večinoma neznanci (v baru, na ulici ipd.), zaskrbljujoč porast nasilja pa se pojavlja v šolah: leta 2004 je okrog 20 % tistih, ki so doživeli homofobno nasilje, poročalo, da so bili žrtve tega nasilja v šolah, storiteli pa drugi učenci ali dijaki. Leta 2014 se je ta odstotek podvojil, saj je kar 40 % poročalo o izkušnjah homofobnega nasilja v šoli.

Študija Transakcije o izkušnjah glede diskriminacije transspolnih ljudi v Sloveniji (Transakcija 2016) na vzorcu 65 transspolnih ljudi je pokazala, da jih je 69 % doživelo diskriminacijo zaradi spolne identitete ali spolnega izraza, večinoma v javnih ustanovah, v šoli in doma.

Najnovejša skupnostna raziskava, ki jo je na vzorcu 751 samoidentificiranih LGBTIQ+ mladih izvedla Parada ponosa (2017), potrjuje zelo visoke stopnje homofobnega in transfobnega nasilja med mladimi: 40 % respondentov je že doživelo nasilje, 29 % od teh pa nasilje oziroma diskriminacijo v vzgoji in izobraževanju (Perger 2018).

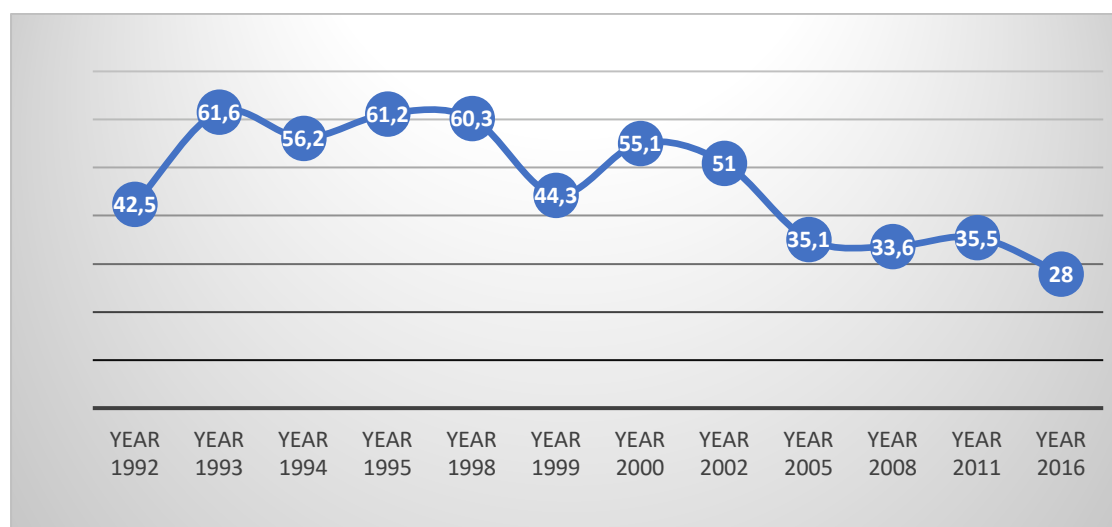
### 1.2.2. Prijavljeni primeri

Dostopne študije (Kuhar in Švab 2014; Perger 2018) kažejo, da večina homofobnega in transfobnega nasilja ostane neprijavljena. 91 % gejev in lezbijk iz študije leta 2014 nasilja ni prijavilo policiji – večina je zmanjševala njegov pomen, saj naj prijava ne bi imela smisla, ker nasilje ni bilo »tako hudo«, in skoraj 26 % je menilo, da s tovrstno prijavo policiji ne bi dosegli ničesar (Kuhar in Švab 2019).

Kljub temu pa je bilo nekaj opaznih primerov homofobnega nasilja, med njimi več poročil o nasilju po paradi ponosa leta 2000, homofobni napad na britanskega državljana, ki je obiskal Slovenijo leta 2011 (Ma. 2011) in napad skupine neonacistov na LGBT Café Open v tednu pred deveto ljubljansko parado ponosa leta 2009. Skupina je vrgla gorečo baklo in kamenje v lokal ter resno poškodovala gejevskega aktivista Mitjo Blažiča. Ta homofobni napad je bil glavna novica slovenskih medijev, razumljen kot posledica vse več sovražnega govora v parlamentu in nasploh v slovenski družbi. Trije moški, stari med 18 in 22 let, so bili aretirani kmalu po napadu in obtoženi kaznivega dejanja iz sovraštva ter leta 2011 obsojeni na pet- in osemmesečne zaporne kazni. Zaradi procesne napake (policija je DNK obtoženega, na osnovi katere so prijeli obtožene, hranila dlje od dovoljenega roka) pa je bila sodba pozneje razveljavljena in trije obsojenci so bili izpuščeni (TK, STA 2014).

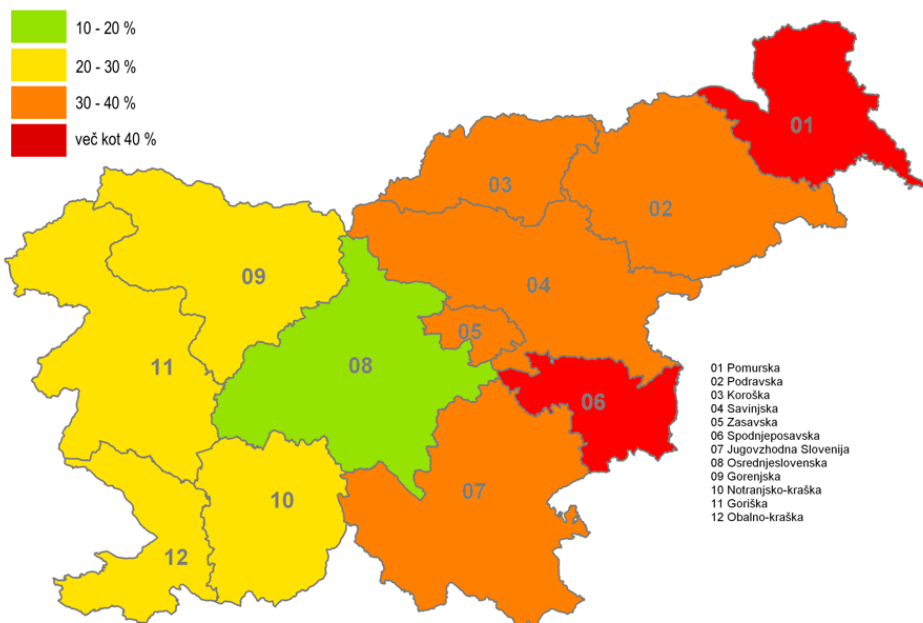
### 1.3. Dosedanje raziskave s tega področja

Raziskava javnega mnenja (Toš 2018), ki ga izvaja eno od raziskovalnih središč ljubljanske univerze, že od zgodnjih devetdesetih let 20. stoletja meri socialno distanco do različnih družbenih skupin, med katerimi so tudi »homoseksualci«. Zadnji podatki, ki so na voljo, za leto 2016, kažejo, da je delež tistih, ki homoseksualca ne bi želeli imeti za soseda, 28 %, kar je za polovico manj kot v devetdesetih letih. Rečeno drugače, socialna distanca do gejev in lezbijk se je v novem tisočletju v Sloveniji občutno zmanjšala.



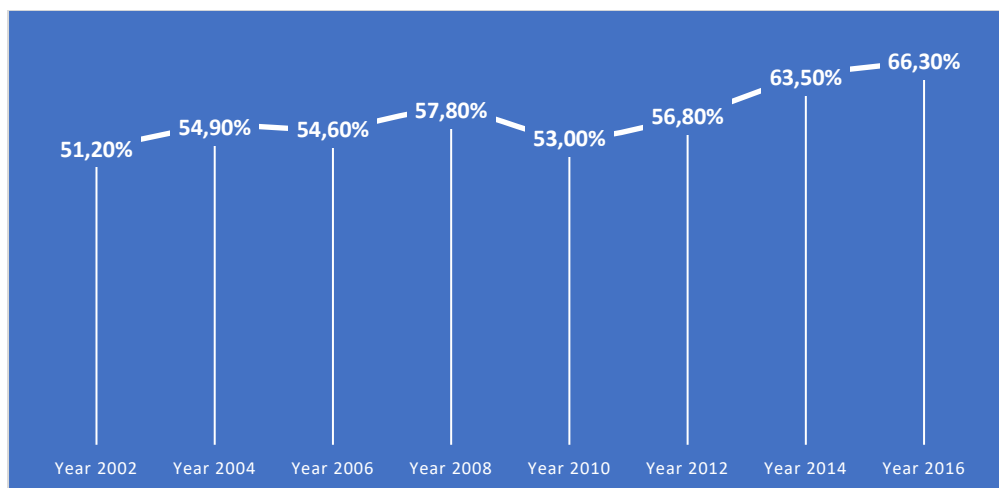
Slika 1: Slovensko javno mnenje: Homoseksualca ne želim za soseda ... (Toš idr. 1992–2016)

Po regijah največja socialna distanca obstaja v posavski regiji (58 %), najmanjša pa v osrednjeslovenski regiji (15,5 %). Te razlike se skladajo z ločnico med urbanim in ruralnim ter še posebej z gospodarskim razvojem slovenskih regij: bolj kot je posamezna regija gospodarsko razvita, manjšo socialno distanco izkazuje do istospolno usmerjenih ljudi.



Slika 2: Za soseda ne bi želel imeti homoseksualca. Vir: Slovensko javno mnenje, 2016

Raziskava European Social Survey prav tako kaže konstantno rast sprejemanja LGBT ljudi, saj se je leta 2016 66 % Slovencev strinjalo ali zelo strinjalo z izjavo, da naj geji in lezbijke svobodno živijo, kakorkoli jim ustreza (ta delež je bila leta 2002 51 %).



Slika 3: European Social Survey (2002–2016), respondenti, ki se zelo strinjajo ali strinjajo z izjavo, da naj geji in lezbijke svobodno živijo, kakorkoli jim ustreza

Znotraj projekta DARE (Kuhar 2017) je bila leta 2017 na reprezentativnem vzorcu 607 respondentov izvedena anketa javnega mnenja o LGBT temah. Socialna distanca je bila



merjena z vprašanje o oddajanju stanovanja različnim skupinam ljudi. Malo več kot četrtna respondentov je odgovorila, da bi stanovanje oddala vsem navedenim skupinam. Najmanj zaželeni so bili Romi (52,9 %), migranti z Bližnjega vzhoda (47,1 %), homoseksualci (16,7 %), družina s pet ali več otroki (15,9 %), priseljenci iz republik bivše Jugoslavije (15 %) in matere samohranilke (12,6 %). »Najbolj zaželena« skupina v »skupini nezaželenih«, ki so bile navedene v vprašalniku, so bili invalidi (7,8 %).

Naslednja skupina vprašanj se je dotikala izražanja intimnosti v javnosti. Večine respondentov (90,6 %) ne moti, če se moški in ženska v javnosti držita za roke. Podobno, čeprav v manjšem deležu, drži za poljubljanje: 76 % respondentov ne moti, če se moški in ženska poljubita v javnosti. Sprejemanje izražanja intimnosti v javnosti je bistveno nižje, ko pride do istospolnih parov: le nekaj nad 63 % respondentov ne moti, če se istospolni par drži za roke in 47 % jih ne moti, če se dva moška ali dve ženski poljubita v javnosti.

Glede vzgoje in izobraževanja bi skoraj 30 % respondentov motilo, če bi bil učitelj njihovega otroka gej in v šoli tega ne bi skrival. Podoben delež (27 %) respondentov bi tudi motilo, če bi bila vzgojiteljica njihovega otroka v vrtcu odkrita lezbijka.

Respondenti so odgovarjali tudi na vprašanje, ali bi se jim zdelo primerno, če bi Slovenija imela predsednika ali predsednico, ki bi bil javno razkrit gej oz. lezbijka. 44 % se je to zdelo primerno, 33 % se je zdelo neprimerno, 23 % pa se niso izrekli. Istospolno usmerjena oseba na mestu predsednika oz. predsednice je bistveno bolj sprejemljiva za ženske, mlajše in šolajoče se skupine, tiste, ki nikoli ne obiskujejo verskih obredov, in tiste, ki so na zadnjih volitvah volili levičarske stranke (Kuhar 2017).

Zadnji dostopni podatki Evrobarometra (2015) o diskriminaciji pa kažejo, da se 55 % Slovencev popolnoma strinja, da bi morali imeti geji, lezbijke in biseksualci enake pravice kot heteroseksualci, da ni nič narobe s spolnim odnosi med osebama istega spola in da bi morale biti istospolne poroke dovoljene povsod po Evropi. 55-odstotno strinjanje s temi trditvami je nad povprečjem EU (Evrobarometer, 2015).

## 2. Stališča in socialna distanca do LGBT ljudi

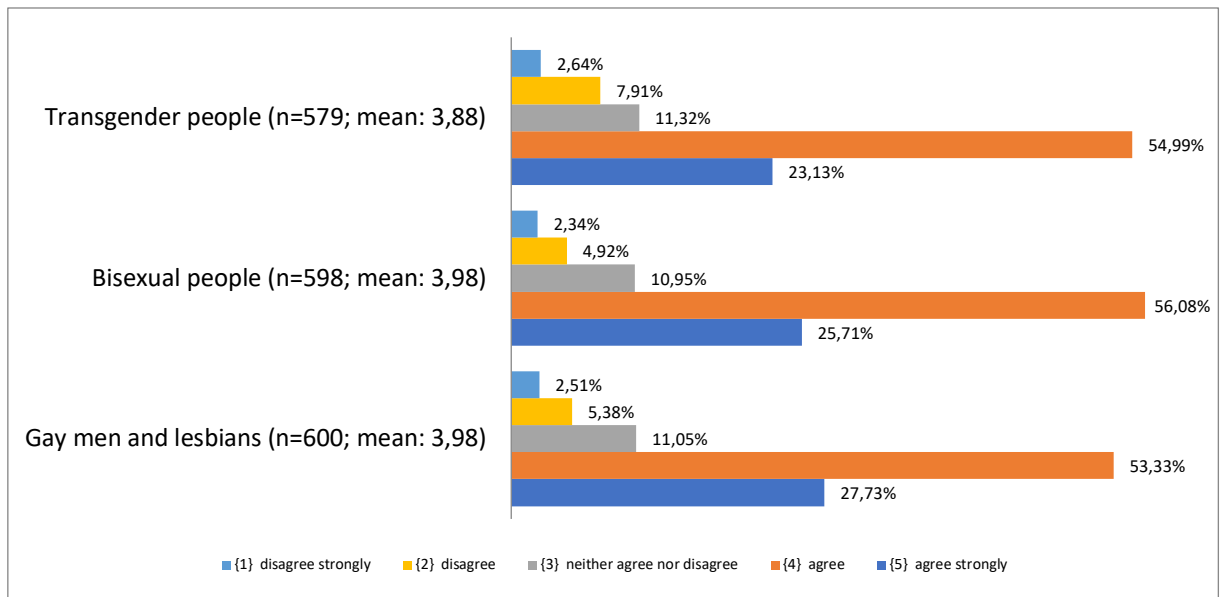
Več kot 80 % slovenskih respondentov se strinja z izjavo, da naj LGBT ljudje svobodno živijo, kakorkoli jim ustreza. Vendarle pa je prisotnih nekaj zadržkov, ko gre za transspolne ljudi. Prav tako bi se 40 % naših respondentov počutilo lagodno, če bi imeli LGBT osebo za sosedo. Tudi tukaj je stopnja lagodja pri transspolnih osebah nekoliko nižja. Ženske, mlajši in bolj izobraženi respondenti izražajo višje stopnje strinjanja in lagodja.

Avgusta 2018 je bila v projektu Call It Hate (CIH) izvedena raziskava na vzorcu 602 državljanov Slovenije. V tem poglavju predstavljamo in analiziramo njene rezultate. Prvi del proučuje stališča do LGBT oseb. Drugi del se loteva socialne distance, ki se je – glede na predhodne raziskave – v Sloveniji v zadnjih letih precej zmanjšala.

### 2.1. Stališča

Respondenti so morali pojasniti (na Likertovi lestvici od 1 do 5), koliko se strinjajo s tem, da bi morali lezbijke in geji (skupaj), biseksualne in transspolne osebe svobodno živeti, kakorkoli jim ustreza. Odgovorili pa so še na vprašanje, kako bi se jim zdelo, če bi imeli LGBT osebo za sosedo.

Nekaj več kot 80 % respondentov se je strinjalo ali zelo strinjalo, da naj geji, lezbijke in biseksualci ljudje svobodno živijo, kakorkoli jim ustreza. Stopnja strinjanja glede transspolnih oseb pa je nekoliko nižja kot 80 %, saj se več ljudi ni strinjalo, da imajo pravico živeti, kakorkoli jim ustreza.



Slika 4: LGBT ljudje naj svobodno živijo, kakorkoli jim ustreza

Ženske so izrazile višjo stopnjo strinjanja s to trditvijo: približno 85 % žensk se je strinjalo ali zelo strinjalo, moških, ki so se povsem strinjali, pa je bilo približno 75 %. Kaže, da imajo moški največ težav s sprejemanjem transspolnih ljudi: 72 % jih verjame, da imajo transspolni ljudje pravico živeti, kakorkoli jim ustreza.

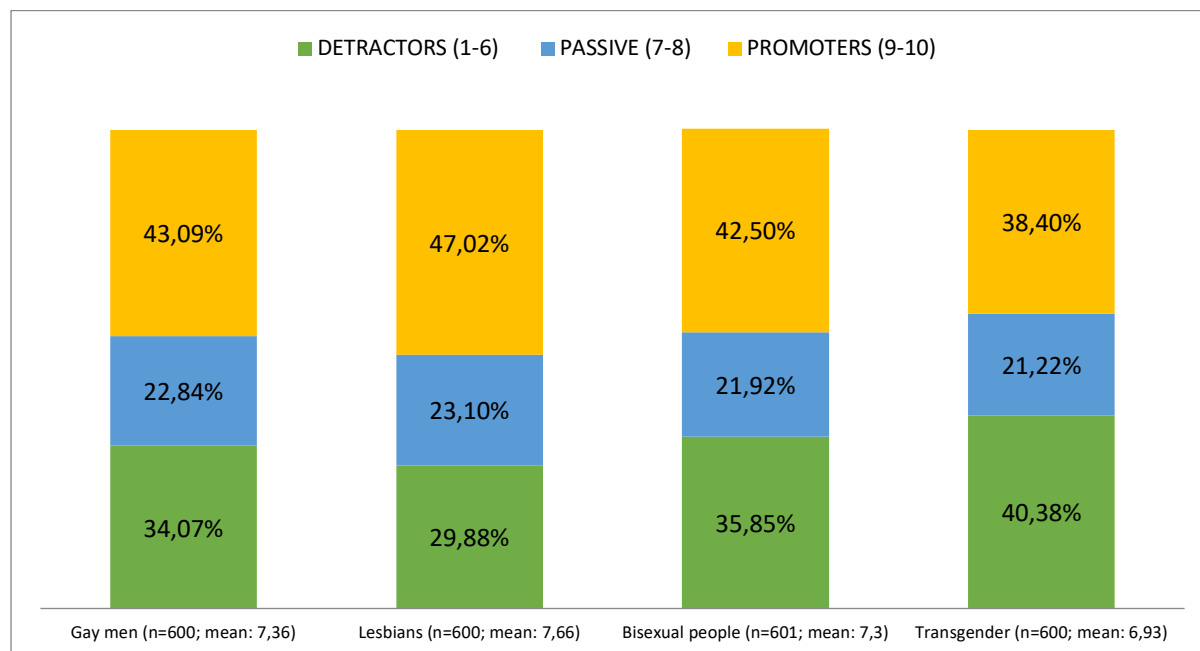
Izsledki naše raziskave kažejo, da raven strinjanja z izjavo, da imajo LGBT ljudje pravico živeti, kakorkoli jim ustreza, v splošnem upada s starostjo. Podobno se stopnja strinjanja spreminja s stopnjo izobrazbe: višja ko je stopnja izobrazbe, bolj se respondenti strinjajo s trditvijo. Približno 90 % respondentov z visoko izobrazbo se strinja ali popolnoma strinja s trditvijo, da imajo LGBT ljudje pravico živeti, kakorkoli jim ustreza. Nasprotno pa najnižjo stopnjo strinjanja izražajo respondenti brez izobrazbe ali tisti, ki imajo le osnovnošolsko izobrazbo.

V zvezi s človeškimi vrednotami (varnost, benevolence/naklonjenost, univerzalnost) obstajata dve pomembni povezavi, ki veljata za vse LGBT ljudi. Najprej, respondenti, ki velik pomen pripisujejo varnosti, izražajo nižjo stopnjo strinjanja s trditvijo, da imajo LGBT ljudje pravico živeti, kakorkoli jim ustreza. Drugič, respondenti, za katere je univerzalnost velikega pomena, izražajo visoko stopnjo strinjanja s to trditvijo.

## 2.2. Socialna distanca

Drugi del naše študije je bil namenjen socialni distanci in vprašanju, kako bi se respondenti počutili, če bi bila LGBT oseba njihova soseda, in sicer na lestvici od 0 (popolnoma nelagodno) do 10 (popolnoma lagodno).

Kot je razvidno s slike 5, bi se nekoliko več kot 40 % vseh respondentov počutilo lagodno ali popolnoma lagodno, če bi imeli LGBT osebo za soseda. Tudi tukaj pa je pri transspolnih osebah stopnja lagodja nekoliko nižja: malo manj kot 40 % vseh respondentov bi se počutilo lagodno, če bi bila transspolna oseba njihova soseda. Poleg tega tudi podatki o detraktorjih (odgovori na lestvici od 0 do 6) kažejo, da so bile transspolne osebe deležne najvišjih odstotkov na prvih šestih stopnjah nelagodja. Rečeno drugače: v Sloveniji še vedno obstaja velika stigmatizacija in javna nevidnost transspolnih ljudi. Nevidnost ustvarja nelagodje, saj gre za strah pred neznanim. Najvišji delež nelagodja v zvezi s transspolnimi ljudmi je razviden tudi, če upoštevamo le rezultate iz spodnjih dveh kategorij: skoraj 9 % za transspolno osebo, 6 % za geja ali biseksualnega moškega in 5 % za lezbijko.

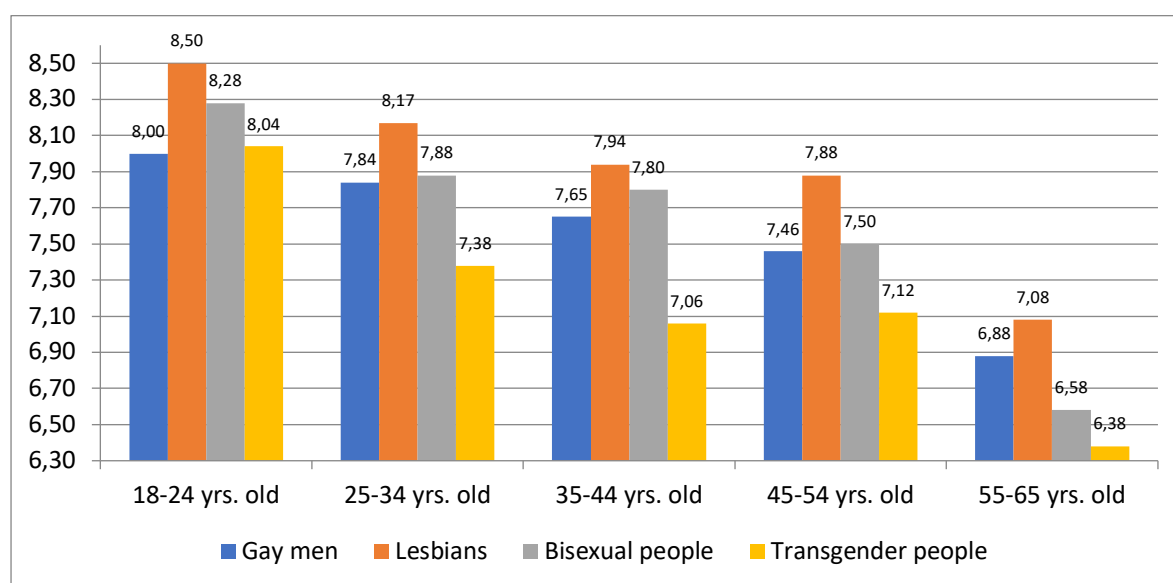


Slika 5: Mnenja respondentov o tem, kako bi se počutili, če bi imeli za soseda osebo iz skupine LGBT

Podobno kot pri prejšnji trditvi so tudi tukaj ženske izražale večje lagodje ob misli, da bi imele LGBT osebo za soseda, kot moški. Rezultati kažejo opazne statistične razlike: nekaj

manj kot 55 % žensk – v primerjavi z 32 % moških – je reklo, da bi se počutilo lagodno ali popolnoma lagodno, če bi imeli LGBT osebo za soseda (statistično pomembne razlike na ravni 95 %).

Starost in stopnja izobrazbe sta bili ravno tako pomembni kot pri prejšnji izjavi. Stopnja lagodja se s starostjo znižuje (Slika 6) in narašča s stopnjo izobrazbe: približno 55 % ljudi z visoko izobrazbo bi se počutilo lagodno ali zelo lagodno, če bi imeli LGB osebo za soseda. Socialna distanca do transspolnih ljudi pa je tudi tukaj večja: 47 % ljudi z visoko izobrazbo bi se ob njih počutilo lagodno.



Slika 6: Če bi imel LGBT osebo za soseda (po starostnih skupinah)

V zvezi s človeškimi vrednotami (varnost, benevolence/naklonjenost, univerzalnost) kot spremenljivkami rezultati kažejo iste očitne povezave, ki smo jih zaznali že v prvem delu tega poglavja za vse proučevane skupine. Respondenti, ki velik pomen pripisujejo varnosti, izražajo nižjo stopnjo lagodja, ki bi ga občutili, če bi imeli LGBT osebo za soseda.

Respondenti, za katere pa je velikega pomena univerzalnost, so izrazili izražajo visoko stopnjo lagodja ob misli, da bi imeli LGBT osebo za soseda.

### 3. Stopnja empatije

V povprečju so respondenti izražali višjo stopnjo empatije do heteroseksualcev kot do LGBT ljudi. V vseh hipotetičnih situacijah, ki smo jih uporabili v naši raziskavi, so lezbijke in lezbični pari dobili najvišje ravni sočutja, če jih primerjamo z ostalimi neheteroseksualnimi in necislopolnimi skupinami. Najmanj empatije so deležni LGBT ljudje, ki so bili napadeni, ko so bili pijani.

Naslednji del študije je proučeval intenzivnost empatije, ki bi jo naši respondenti čutili, če bi bile LGBT osebe ali pari žrtve fizičnega nasilja v osmih hipotetičnih situacijah. Uporabili smo lestvico (0 pomeni nobene empatije, 10 pomeni popolno empatijo) in respondenti so zarisali eno od treh poti – gejevsko, lezbično ali transspolno. Prosili smo jih, naj ocenijo, koliko sočutja bi začutili do ljudi, ki so doživeli nasilje v spodaj orisanih situacijah.

	Skupaj	Gej	Lezbijka	Transspolna oseba
Heteroseksualen par, ki ga fizično napadejo na ulici	9,09	8,98	9,21	/
Gej/lezbijka / transspolna/biseksualna oseba, ki jo fizično napade skupina ljudi, ki so člani skrajno desne ekstremistične organizacije.	8,79	8,76	8,87	8,75
Gej/lezbijka / transspolna/biseksualna oseba, ki jo fizično napade popoln tujec.	8,67	8,68	8,88	8,45
Gejevski/lezbični par / transspolna/biseksualna oseba, ki jo fizično napadejo med nakupovanjem.	8,65	8,65	8,74	8,55
Gej/lezbijka / transspolna/biseksualna oseba, ki jo v vaši soseščini fizično napadejo člani njene družine.	8,59	8,40	8,76	8,62
Gejevski/lezbični par / transspolna oseba, ki jo fizično napadejo na ulici.	8,34	8,10	8,68	8,26
Transspolen seksualni delavec/delavka, ki ga/jo napade stranka.	8,23	0	0	8,23
Gej/lezbijka / transspolna/biseksualna oseba, ki sodeluje na paradi ponosa in jo fizično napadejo protestniki proti paradi.	8,17	8,15	8,22	8,13

<b>Pijan gejevski/lezbični par / transspolna/biseksualna oseba, ki jo fizično napadejo blizu bara.</b>	7,35	7,11	7,44	7,51
--	------	------	------	------

Slika 7: Stopnja empatije v osmih hipotetičnih situacijah

V povprečju so respondenti dali oceno 9 (od največ 10) za sočutje do heteroseksualnih parov, in nekoliko manj kot 8 za LGBT pare, pri čemer je transspolna oseba dobila nekoliko višjo ceno (8,3) kot gejevski par (8,1). Razlika med intenziteto sočutja med heteroseksualnimi in gejevskimi pari je statistično pomembna na ravni 95 %. Obenem pa razlika med heteroseksualnimi par in lezbičnimi pari ni statistično pomembna: respondenti so izrazili le malo višjo stopnjo empatije do heteroseksualnega para kot do lezbičnega para.

V vseh hipotetičnih situacijah, ki smo jih uporabili v naši raziskavi, so bile lezbijke in lezbični pari deležni najvišje ravni sočutja, če jih primerjamo z ostalimi neheteroseksualnimi in necispolnimi skupinami. Več kot 70 % naših respondentov občuti sočutje ali popolno sočutje v večini situacij, razen v situaciji, kjer lezbijko napadejo protiprotestniki (66 %), v situaciji, kjer transspolnega seksualnega delavca/delavko napade stranka (63 %) in v situaciji, kjer pijan lezbični par fizično napadejo blizu bara (49 %).

V situaciji, kjer LGBT osebo fizično napade skupina ljudi, ki so člani skrajno desne ekstremistične organizacije, sta najvišji odstotek sočutja dobili kategoriji gejev (72 %) in transspolnih oseb (75 %). V nobeni drugi situaciji v tem delu študije ni bilo sočutje do teh dveh skupin tako visoko kot prav v tej situaciji.

## 4. Odzivi in stališča o kaznivih dejanjih iz sovraštva

Pripravljenost na posredovanje, kadar tujci nekoga napadejo na ulici, je visoka, toda najverjetnejša, če gre za invalida. Več kot 60 % respondentov je prepričanih, da bi morale biti kazni za vse vrste kaznivih dejanj višje, pogosto pa ne delajo razlik med kaznivimi dejanji iz sovraštva in preostalimi kaznivimi dejanji. Mlajši respondenti so prepričani, da bi morala biti kazniva dejanja, ki jih motivirajo osebne okoliščine, kaznovana strožje, medtem ko respondenti v najstarejši skupini izkazujejo najnižjo stopnjo empatije do žrtev kaznivih dejanj iz sovraštva. Prepričani so, da je finančni kriminal veliko hujši kot kazniva dejanja, ki jih motivirajo osebne okoliščine, razen kaznivih dejanj zaradi posameznikove invalidnosti.

Ta del študije je uporabil podobne situacije kot predhodni, le da smo tokrat merili pripravljenost poseči (neposredno ali posredno, npr. tako da pokličeš policijo), in sicer na lestvici od 0 (zelo neverjetno, da bi posegla\_el) do 10 (zelo verjetno, da bi posegla\_el). Med vsemi skupinami so invalidi tista skupina, pri kateri je najbolj verjetno, da bodo ljudje posegli, če bi jih napadli neznanci (povprečna ocena 8,17/10). Pri vseh drugih skupinah je poseg manj verjeten, kljub vsemu pa je povprečje malo pod 8 (od 10) (glej sliko 8).

	Skupaj	Gejevska pot	Lezbična pot	Transspolna pot
<b>Tujec na cesti porine in udari invalida.</b>	8,17	8,30	8,20	8,02
<b>Tujec na cesti porine in udari invalida, nekoga iz narodne ali etnične manjšine.</b>	7,90	8,02	7,71	7,97
<b>Tujec na cesti porine in udari geja/lezbijko/transspolno osebo.</b>	7,87	7,89	7,97	7,74
<b>Tujec na cesti porine in udari nekoga.</b>	7,64	7,82	7,55	7,54

Slika 8: Verjetnost posredovanja, ko na ulici pride do nasilja

Zadnji del naše raziskave je proučeval stališča naših respondentov do kaznivih dejanjih iz sovraštva. Uporabili smo Linkertovo lestvico, na kateri so respondenti izrazili, v kakšni meri se strinjajo ali ne strinjajo z naslednjimi tremi trditvami: (1) Lezbijke, geji in biseksualci se v javnosti izogibajo držanju za roke s partnerko oz. partnerjem istega spola iz strahu, da bi jih napadli, nadlegovali ali jim grozili; (2) Transspolni ljudje se izogibajo izražanju spolne identitete s fizičnim izgledom ali oblačili iz strahu, da bi jih napadli; (3) Psihološke posledice

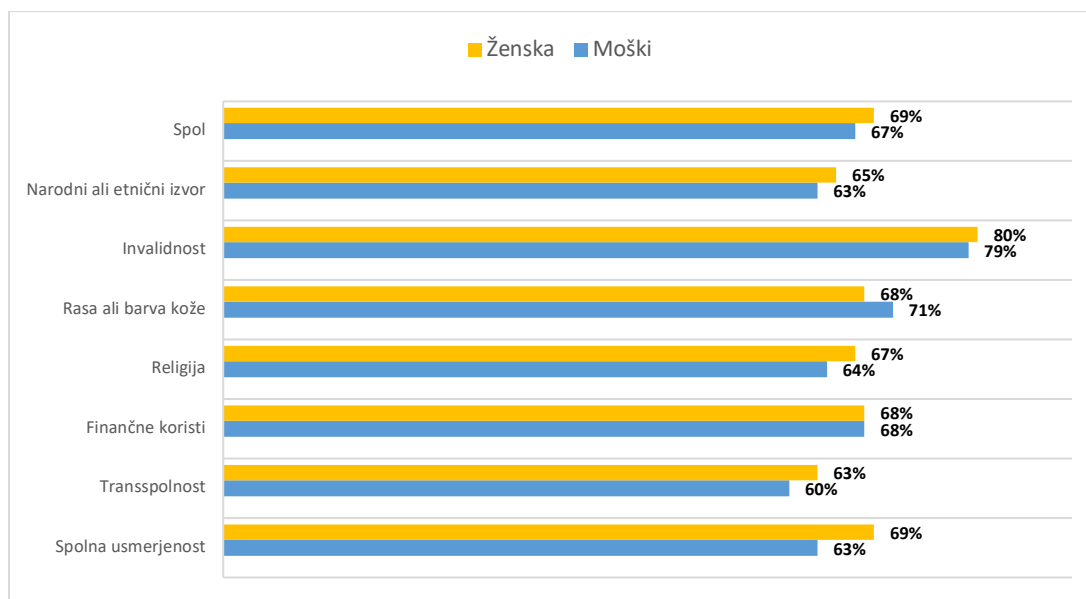


nasilja, ki je motivirano s predsodki, so hujše kot posledice nasilja, ki ni motivirano s predsodki.

Drugi del tega poglavja je namenjen vprašanju, kako strogo bi bilo treba kazniva dejanja iz sovraštva kaznovati, s čimer smo merili raven sočutja z LGBT ljudmi. Respondente smo vprašali, naj ocenijo, ali bi bilo treba nekatera kazniva dejanja kaznovati strožje, če so motivirana s sovraštvom do določenih družbenih manjšin.

Naši izsledki kažejo, da se več kot dve tretjini respondentov (68 %) strinja ali zelo strinja, da se transspolne osebe v splošnem izogibajo izražanju spolne identitete s fizičnim izgledom ali oblačili iz strahu, da bi jih napadli, nadlegovali ali jim grozili. Podobno se dve tretjini respondentov (66 %) strinja ali zelo strinja, da se geji, lezbijke in biseksualci v javnosti izogibajo držanju za roke s partnerko oz. partnerjem istega spola iz istega razloga. Nekoliko nižja, a še zmeraj visoka je bila raven strinjanja s tretjo trditvijo: 59 % respondentov se strinja ali zelo strinja, da je biti žrtev zaradi nečesa, česar ne moreš spremeniti, na primer spolna usmerjenost ali spolna identiteta, huje, kot če bi bili žrtev zaradi kakšnega drugega razloga.

Nazadnje smo respondente vprašali, v kakšni meri se strinjajo ali ne strinjajo s tem, da bi morale biti nekatere vrste nasilja kaznovane strožje, odvisno od tega, kakšna je motivacija zanje. Več kot 60 % respondentov je prepričanih, da bi morale biti kazni za vse vrste kaznivih dejanj višje, vključno s kaznivimi dejanji, ki niso storjena iz sovraštva. To izkazuje podporo strožjim kaznim na sploh, ne pa toliko strožjim kaznim za kazniva dejanja iz sovraštva. Vseeno pa podatki kažejo, da se približno 80 % respondentov strinja, da bi morala biti kazniva dejanja zaradi predsodkov proti invalidnosti kaznovana strožje kot druge vrste kaznivih dejanj. Podatki prav tako kažejo, da so respondenti izražali najnižje ravni empatije oziroma občutljivosti do transspolnih ljudi. Obenem so prepričani, da so kazniva dejanja s finančnimi motivi hujša kot kazniva dejanja, ki jih spodbudi posameznikov transspolni položaj, narodnost ali etnični izvor, religija ali spolna usmerjenost (glej sliko 9).



Slika 9: Vrste kaznivih dejanj, ki bi morale biti kaznovane strožje (mnenja respondentov)

Med starostnimi skupinami respondentov je bila najvišja stopnja empatije do žrtev kaznivih dejanj, ki jih motivirajo osebne okoliščine, v prvi (18–24 let) in drugi (25–35 let) starostni skupini. To sta tudi edini starostni skupini respondentov, ki menita, da bi morala biti kazniva dejanja, ki jih motivirajo osebne okoliščine, kaznovana strožje kot kazniva dejanja zaradi finančnih razlogov. Respondenti v vseh drugih starostnih skupinah so prepričani, da so finančna kazniva dejanja ravno tako ali celo bolj problematična kot zgoraj omenjena kazniva dejanja. Respondenti iz najstarejše starostne skupine (55–65 let) izkazujejo najnižjo stopnjo empatije do žrtev kaznivih dejanj iz sovraštva. Prepričani so, da je finančni kriminal veliko hujši kot kazniva dejanja, ki jih motivirajo osebne okoliščine, z izjemo invalidnosti. Podatki tudi kažejo, da se 79 % respondentov iz te starostne skupine strinja ali zelo strinja s tem, da bi morala biti kazniva dejanja zaradi finančnih koristi kaznovana strožje kot kazniva dejanja iz sovraštva. Najbolj občutljiva skupina glede diskriminacije na osnovi spola je najmlajša skupina respondentov (18–24 let). 86 % teh respondentov se strinja ali zelo strinja s tem, da bi morala biti kazniva dejanja zaradi predsodkov do spola posameznice\_ka kaznovana strožje kot druga kazniva dejanja. Ta starostna skupina je izrazila najvišjo stopnjo empatije do žrtev kaznivih dejanj iz sovraštva na osnovi tudi drugih osebnih okoliščin, razen invalidnosti, kjer so starejši respondenti izrazili močnejše prepričanje, da bi morala biti tovrstna kazniva dejanja kaznovana strožje (glej sliko 10).

	18–24 let	25–34 let	35–44 let	45–54 let	55–65 let
<b>Spolna usmerjenost</b>	75%	68%	62%	60%	67%
<b>Transspolnost</b>	68%	62%	66%	53%	62%
<b>Finančna korist</b>	58%	56%	65%	62%	79%
<b>Religija</b>	71%	70%	62%	61%	66%
<b>Rasa ali barva kože</b>	80%	68%	64%	68%	70%
<b>Invalidnost</b>	78%	80%	78%	80%	80%
<b>Narodni ali etnični izvor</b>	70%	69%	64%	53%	66%
<b>Spol</b>	86%	67%	66%	64%	66%

Slika 10: Vrste kaznivih dejanj, ki bi morale biti kaznovane strožje (mnenja respondentov in starostne skupine)

Upoštevajoč stopnjo izobrazbe, respondenti z višjo stopnjo izobrazbe izražajo nižjo stopnjo strinjanja s strožimi kaznimi za kazniva dejanja iz sovraštva. Edina izjema so kazni za kazniva dejanja, ki jih motivirajo predsodki proti invalidnosti, kjer izkazujejo bistveno več empatije kot pri drugih kaznivih dejanjih iz sovraštva. Najbolj empatična skupina glede kaznivih dejanj iz sovraštva zaradi posameznikove spolne usmerjenosti, transspolne ali spolne identitete se zdi skupina respondentov s srednješolsko izobrazbo. Delež respondentov, ki se strinja ali zelo strinja, da bi morala biti ta vrsta kaznivih dejanj iz sovraštva kaznovana strožje, je v tej skupini najvišji.

## Sklep

Socialna distanca do LGBT ljudi se v Sloveniji v zadnjem desetletju očitno zmanjšuje in večina respondentov v tej študiji pripoznava nesprejemljivost diskriminacije, kaznivih dejanj iz sovraštva ter izključevanja LGBT ljudi. Vendarle pa obstaja določena zadržanost pri transspolnih ljudeh – pri vseh postavkah so bili transspolni ljudje deležni nižje ravni podpore, empatije in razumevanja kot LGB ljudje. Iz te študije je očitno, da so v Sloveniji transspolni ljudje naslednje »bojišče« za zagotavljanje pravic in družbenega sprejemanja, istočasno pa se morajo dejavnosti za zmanjševanje socialne distance do LGBT ljudi nasploh nadaljevati.

V primerjavi s heteroseksualci in še posebej z izrazi heteroseksualnosti na javnih mestih je sprejemanje neheteroseksualne vidnosti manjše. Izrazita je tudi razlika med starejšimi in mlajšimi generacijami: mlajši izražajo višje ravni empatije in bolje prepoznavajo uničujoče posledice kaznivih dejanj iz sovraštva. Edina izjema so invalidi, pri katerih so višje ravni empatije in podpore izrazili starejši respondenti. Vsi drugi vidiki naših izsledkov ne presenečajo, saj so v skladu s spoznanji drugih raziskav: ženske in višje izobraženi so bolj vključujoči kot druge skupine.

Pripravljenost na posredovanje, kadar tujci nekoga napadejo na ulici, je visoka, toda najverjetnejša, če gre za invalida. Invalidnost je edina »osebna okoliščina«, ki jo respondenti pripoznavajo kot neupravičen razlog za diskriminacijo in nasilje, medtem ko med drugimi oblikami nasilja – pa naj bodo storjene iz sovraštva ali ne – večinoma ne razlikujejo. Zanimivo pa naša študija kaže, da so bili lezbijke in lezbični pari deležni najvišje ravni sočutja, če jih primerjamo z ostalimi neheteroseksualnimi in necispolnimi skupinami, kadar se soočijo s fizičnimi napadi ali drugimi podobnimi situacijami na javnih krajih.

Mlajši respondenti so prepričani, da bi morala biti kazniva dejanja, ki jih motivirajo osebne okoliščine, kaznovana strožje, medtem ko respondenti v najstarejši skupini izkazujejo najnižjo stopnjo empatije do žrtev teh kaznivih dejanj. Starejši respondenti so prepričani, da je finančni kriminal veliko hujši kot kazniva dejanja, ki jih motivirajo osebne okoliščine, razen kaznivih dejanj zaradi posameznikove invalidnosti. Zdi se, da ostaja nekakšna hierarhija osebnih okoliščin, in invalidnost je na vrhu te lestvice.

Na osnovi naše raziskave se zdi, da bi bilo v prihodnje treba posebej raziskati položaj transspolnih oseb v Sloveniji ter proučiti, kako in zakaj invalidnost v splošnem vzbuja več empatije in razumevanja kot katerakoli druga osebna okoliščina.

\*\*\*

*Celotno raziskovalno poročilo (v angleščini) je na voljo na naslovu:*

<http://www.lgbthatecrime.eu/researchbook/2019%20Awareness%20of%20Anti-LGBT%20Hate%20Crime%20in%20the%20European%20Union.pdf>

## Priporočila

- **V šolah je treba sprejeti ukrepe za spodbujanje strpnosti in nediskriminatornosti do vseh osebnih okoliščin.**

*Spremembe v vzgoji in izobraževanju so nujne, če želimo bolj vključujočo družbo: vpeljava LGBT tem (ter drugih tem, ki so del družbenega izključevanja) v vzgojo in izobraževanje na osnovnošolski in srednješolski ravni je bistvenega pomena. Nasloviti in dekonstruirati moramo hierarhije osebnih okoliščin: nobena ne sme biti pomembnejša od drugih. Nekateri od teh problemov so že dovolj dobro obravnavani, drugi še ne. Še posebej velika je potreba po naslavljanju transspolne tematike, saj naša študija kaže najnižjo stopnjo razumevanja prav za ta vprašanja.*

- **Razviti in sprejeti je treba primerne zakonodajne in administrativne ukrepe za spopad s kaznivimi dejanji iz sovraštva in sovražnim govorom.**

*Sprejeti je treba zakonodajo s posebnim poudarkom na kaznivih dejanjih iz sovraštva in sovražnem govoru, saj trenutno veljavna zakonodaja ne ločuje ustrezno med različnimi vrstami kaznivih dejanj in motivi zanje. Vpeljati pa bi bilo treba tudi politike, ki obravnavajo težje zaznavne elemente homofobije in transfobije. Zakonodaja proti kaznivim dejanjem iz sovraštva mora zagotoviti, da so vse žrtve enako in ustrezno zaščitene.*

- **Izvesti je potrebno takšne kampanje za ozaveščanje, ki lahko pripomorejo k večji občutljivosti splošne javnosti glede kaznivih dejanj iz sovraštva in sovražnega govora.**

*Potrebni je več javnih razprav in kampanj na temo različnih oblik kaznivih dejanj iz sovraštva in sovražnega govora proti LGBT+ ljudem in njihovih posledic. Javnost se ne zaveda dovolj razlik med kaznivim dejanjem in kaznivim dejanjem iz sovraštva ali pa med svobodo govora in sovražnim govorom.*

## LITERATURA IN VIRI

Eurobarometer. 2015. »Discrimination in the EU in 2015.« Bruselj. Pridobljeno 9. marec, 2019 ([http://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2077\\_83\\_4\\_437\\_ENG](http://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2077_83_4_437_ENG))

ILGA Europe, 2018a. »Rainbow Europe Index.« Bruselj. Pridobljeno 9. marec, 2019 ([https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/index\\_2018\\_small.pdf](https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/index_2018_small.pdf))

ILGA Europe, 2018b. »ILGA Europe Annual Review.« Bruselj. Pridobljeno 9. marec, 2019 ([https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/annual\\_review\\_final2018\\_web.pdf](https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/annual_review_final2018_web.pdf))

Kuhar, Roman in Alenka Švab. 2014. *Raziskava o pravni podinformiranosti LGBT skupnosti in vsakdanjem življenju gejev in lezbijk*. Ljubljana: Legebitra.

Kuhar, Roman in Alenka Švab. 2019. »Nasilje nad lezbijkami in geji v Sloveniji: primerjava podatkov iz raziskav 2003–2004 in 2014–2015.« *Časopis za kritiko znanosti* 47(275):11-29.

Kuhar, Roman in David Paternotte (ur.). 2017. *Anti-gender Campaigns in Europe: Mobilizing against Equality*. London; New York: Rowman & Littlefield International.

Kuhar, Roman in Metka Mencin Čeplak. 2016. »Same-sex partnership debate in Slovenian: between declarative support and lack of political will.« str. 147-172 v *The EU enlargement and gay politics: the impact of eastern enlargement on rights, activism and prejudice*, ur. K. Sloomaeckers, H. Touquet in P. Vermeersch. London: Palgrave Macmillan.

Kuhar, Roman. 2011. »Resisting change: same-sex partnership policy debates in Croatia and Slovenia.« *Südosteuropa: Zeitschrift für Gegenwartforschung* 59(1):25-49.

Kuhar, Roman. 2017. *Javnomnenjska raziskava (poročilo)*. Ljubljana: Filozofska fakulteta UL.

Ma., An. 2011. »Britanec žrtev homofobnega napada sredi Ljubljane.« *MMC*, 14. Junij 2011, Pridobljeno 10. marec, 2019 (<https://www.rtvsl.si/crna-kronika/britanec-zrtev-homofobicnega-napada-sredi-ljubljane/259787>)

Magić, Jasna in Simon Maljevac. 2016. »Research for action: Challenging homophobia in Slovene secondary education.« *Journal of LGBT Youth* (13)1–2: 28–45.

Parlament, 2005. »Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti.« Ljubljana. Pridobljeno 9. marec, 2019 (<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4335>)

Parlament, 2008. »Kazenski zakonik.« Ljubljana. Pridobljeno 9. marec, 2019 (<https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlurid=20082296>)

Parlament, 2016a. »Zakon o partnerski zvezi.« Ljubljana. Pridobljeno 9. marec, 2019 (<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7434>)

Parlament, 2016b. »Zakon o varstvu pred diskriminacijo.« Ljubljana. Pridobljeno 9. marec, 2019 (<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7273>)

Parlament, 2016c. »Zakon o mednarodni zaščiti.« Ljubljana. Pridobljeno 9. marec, 2019 (<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7103>)

Perger, Nina. 2018. LGBTIQ+ mladi in izkušnje z nasiljem na področju edukacije. *Ars & Humanitas* 12(1): 88-103.

Švab, Alenka in Roman Kuhar. 2005. *Neznosno udobje zasebnosti: vsakdanje življenje gejev in lezbijk*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Takács, Judit, Roman Kuhar in Tamás Tóth. 2017. »»Unnatural fornication« cases under state-socialism: a Hungarian-Slovenian comparative social-historical approach.« *Journal of homosexuality* 64(14): 1943-1960.

TK, STA. 2014. »Obtožba za napadalce na Open Cafe razveljavljena.« *Mladina*, 29. oktober 2014, Pridobljeno 10. marec, 2019 (<https://www.mladina.si/161564/sodba-za-napadalce-na-open-cafe-razveljavljena/>)

Toš, Niko (ur.) 2018. *Vrednote v prehodu XII: Slovenija v mednarodnih in medčasovnih primerjavah*. Ljubljana: FDV.



Transakcija, 2016. »Rezultati Raziskave potreb transspolnih oseb v Sloveniji.« Ljubljana.  
Pridobljeno 10. marec, 2019 (<http://transakcija.si/wp-content/uploads/2016/09/Rezultati-Raziskave-potreb-transspolnih-oseb-v-Sloveniji.pdf>)

Velikonja, Nataša in Tatjana Greif. 2001. »Anketa o diskriminaciji na osnovi spolne usmerjenosti.« *Lesbo* 4(11–12):10-11.